

MIRCEA BRAGA – IZVOR DE HERMENEUTICĂ

DIANA KORPOS*

ABSTRACT. *Mircea Braga – Source of Hermeneutics.* The main purpose of the present paper is to shed some light on the importance of Mircea Braga's work: *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, for the Romanian philosophy. Therefore, the structure of this paper will be the following: first of all we will provide information about the author and his attempts for a better understanding of Nietzsche's universe as a totality, then we will develop some considerations about the possible main purpose of this very successful hermeneutical exercise. Next, we focused on the critical analysis of *Ecce Nietzsche: Docuficțiuni critice, Critica criticii, I*, made by Petre Isachi. In the end we will notice how important is the hermeneutical exercise for the culture and for any kind of progress.

Key words: *Mircea Braga, Ecce Nietzsche, Petre Isachi, hermeneutics, overman*

I. Scopul acestui articol este de a-i proiecta pe eventualii cititori în orizontul hermeneuticii lui Mircea Braga, care face un popas, la rândul său, în orizontul gândirii lui Nietzsche. Ordinea abordării va fi următoarea: pentru început vom oferi informații despre autorul Mircea Braga și opera sa *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, apoi ne vom opri asupra principalelor considerente despre acest reușit exercițiu hermeneutic, dezvoltând câteva considerații privind posibilul scop principal al acestei cărți. După aceea, ne vom îndrepta atenția asupra analizei critice făcute de Petre Isachi asupra volumului *Ecce Nietzsche în Docuficțiuni critice. I. Critica criticii*.

* Doctor în filosofie, Universitate Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; eldiana1202@yahoo.com.

II. Lucrarea lui Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, a fost distinsă cu premiul *Ion Petrovici* al Academiei Române pe anul 2015 în cadrul Ceremoniei de decernare din data de 15 decembrie 2017. Este o lucrare de dimensiuni remarcabile, 440 de pagini, și cuprinde 120 de eseuri prin care Braga reface drumul gândirii lui Nietzsche către *cum a devenit ceea ce este*. Acest demers exegetic reprezintă o contribuție unică remarcabilă ce aduce un plus de valoare filosofiei românești. *Ecce Nietzsche* este o formă complexă de exercițiu hermeneutic literar-filologic, a cărei abordare este cronologică și aproape exhaustivă, presupunând un lector familiarizat cu universul nietzscheean.

În schimb, ceea ce nu este această lucrare, ne spune însuși Braga în *Simple precizări introductive*: nu este o monografie, nu oferă o lectură biografică, nu este un aparat critic, nici o nouă încercare de periodizare a creației lui Nietzsche, ci un *joc de idei, un popas, un artificiu*¹. Ceea ce poate uimi este că lipsește lista bibliografică, deși, bineînțeles, este un bun cunoscător al istoriei receptării lui Nietzsche, Braga se va axa pe textul-obiect: ediția critică de *Opere complete*, în 7 volume, în traducerea lui Simion Dănilă, editura Hestia, 1998-2013, Timișoara, realizată după ediția științifică a lui Giorgio Colli și Mazzino Montinari, *Voința de putere*, editura Aion, 1999, și corespondența lui Nietzsche în originalul german. A ales această metodă pentru a nu fi obstrucționat în propriul său demers exegetic de către interpretările anterioare de tip Jaspers, Löwith, Heidegger, Fink, sau Deleuze. Un rol important pe care îl are Braga este de a-l disloca pe Nietzsche din câmpul de interpretare nazist de tip Alfred Baeumler, de a-l aduce acasă și de a-l reda brațelor prietenoase ale filosofiei.

Eruditul critic și istoric literar a ales formula eseului ca formă de expunere pentru a rămâne fidel *ritmului* scrierilor lui Nietzsche, care nu se prezintă ca sistem coerent, ci ca amalgam de *texte metodice* și aforisme. Conform propriilor sale mărturisiri, acest volum s-a dorit inițial a fi o analiză de filosofie a culturii, idee la care s-a renunțat în favoarea deschiderii interpretative și a căutării sisifice de sensuri. Braga ne oferă, cu multă prospețime, farmec și nerv, o viziune estetică și etică asupra ansamblului operei lui Nietzsche. Principiul pe care funcționează atât creația lui Nietzsche, cât și a lui Braga, este re-lectura. Braga este o gazdă ospitalieră care își invită oaspeții (lectorii) la o discuție activ-participativă asupra spiritului liber al lui Nietzsche.

¹ Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, Editura Academiei Române, București, 2015, p8.

Însă, ne avertizează Petre Isachi, opera ascunde autorul, limbajul este *imperceptibil*, iar hermeneutul-constructor poate să cadă victima propriului său exercițiu. Participarea la carnavalul interpretărilor aduce cu sine riscul rătăcirii definitive a sensurilor originare dizolvate prin dansul măștilor. „Vol. Exercițiu de lectură... rămâne, în opinia noastră, oricât ne-am strădui, parțial imperceptibil, cu riscul de a se pierde pentru totdeauna, atât *intentio auctoris*, cât și *intentio operis*. Deriva hermeneutică – fermecătoare pentru cititorul fundamentalist – este potențată de filosofia nietzscheeană în care *intentio auctoris* nu coincide - pe acest principiu se bazează retorica filosofului-poet – cu *intentio operis* și *intentio lectoris*. Atât Opera filosofului, cât și Exercițiul de lectură...al universitarului sibian, confirmă lipsa de raport (de egalitate) a lectorului cu Textul, în sensul restricției paradoxale sesizate de J. Derrida: *Un text nu este un text decât dacă ascunde primei priviri, primului venit, legea compoziției sale și regula jocului său. Un Text rămâne, de altfel, întotdeauna imperceptibil. Legea și regula nu se adăpostesc în inaccesibilul unui secret, pur și simplu, ele nu se oferă niciodată în prezent, la nimic din ceea ce s-ar putea numi în mod riguros o percepție. Cu riscul veșnic de a se pierde definitiv. Cine va cunoaște vreodată o astfel de dispariție?*”² Așadar, hermeneutica plutește în derivă, dar plutește fermecător. Conform profesorului de la Basel, scriitorii care scriu prost sunt cei care își dezvăluie și procesul de gândire al gândurilor. Nietzsche doar își descrie procesul de gândire al gândurilor. Există o parte bună în acest Nietzsche ascuns: rămâne invitația deschisă de a-l descoperi.

Fluviul cameleonic al căutării monomaniace de sine îl poartă pe Nietzsche și pe hermeneutul său prin trei mari etape. Prima etapă: de la *Nașterea tragediei la Omenesc, prea omenesc*, vizează o reînțoarcere la presocratici ca o reacție împotriva decadentei începută cu Socrate și aprofundată de Kant, dualitatea apolinic-dionisiac, perioadă contaminată de coloșii spiritului epocii: Wagner și Schopenhauer. Scepticismul său în „adevărul” găsit, îl va determina să-și reevalueze modelele formative, întorcându-se împotriva lor cu vitalismul unui spirit liber. Schopenhauer a fundamentat negația ontologică, iar Wagner, cel *prea creștin*, susține teza lui Schopenhauer, și anume suveranitatea muzicii, singura cunoscătoare a *limbii voinței*. Starea de beatitudine din artă ne eliberează de durerea voinței. Însă, pentru Nietzsche voința

² Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, pp. 50-51.

nu echivalează cu calvarul, dimpotrivă, el nu caută idealul ascetic, ca și fostul mentor al său, ci *amor fati*, afirmarea ontologică. A treia etapă este dominată de poemul ditirambic *Așa grăit-a Zarathustra*, de o doctrină personală, de un edificiu construit cu unelte proprii: supraom, voința de putere, deicid și eterna reîntoarcere. Intenția este de a elibera modernitatea din cămașa de forță impusă de către creștinism, prin substituirea naturalului cu artificialul și prin focusarea energiei de la această lume pe care ajungem să o disprețuim, la *cea de dincolo*, una așa-zis superioară. Nietzsche s-a debarasat de tot ceea ce nu i-a aparținut, care, însă, au constituit etape necesare în procesul devenirii sale: filologia clasică tradițională, creștinismul, maestrul Richard Wagner și Arthur Schopenhauer.

Mircea Braga, cu al său *Ecce Nietzsche*, se apropie foarte tare, prin metodologie și stil, de Ernst Bertram cu celebra sa *Încercare de mitologie* din 1918. De aproximativ aceleași dimensiuni, respectiv 440/349 de pagini, se aseamănă prin alegerile făcute de către ambii scriitori: abordarea gândirii lui Nietzsche se face în condițiile cunoașterii ansamblului, evitând demersul liniar cu semnificații restrânse, aleg maniera eseistică, acribia filologică și polemică, hermeneutica literaturizată, liberă, fluidă, mobilă, subiectivă, rigoarea științifică a argumentației bazate pe Opera-text, (argumente ce invită deschis la formulare de contra-argumente), ridicare de interogații esențiale insolubile, (care își vor găsi posibile răspunsuri și la generațiile viitoare), înclinația spre cercetarea puterilor creatoare ale spiritului liber, stilul baroc, redundanța, abundența de metafore, metonimii, parabole, expresii, unități frazeologice, nuanțare, reiterări. Valoarea ambelor opere constă în lecțiile de viață pe care ni le oferă.

Recentul volum, *Mircea Braga în mijlocul utopiei culturale asumate*, editura Aeternitas, 2018, apărut sub auspiciile Universității 1 decembrie din Alba-Iulia, coordonat de Diana Câmpan, un omagiu dedicat distinsului erudit cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, dar și aprecierile făcute la adresa sa de către unele repere culturale românești: Ioan Aurel Pop: *Mircea Braga se identifică cu Transilvania*³, Vasile Muscă: *Mircea Braga - un monument pentru Nietzsche*, Dumitru Radu Popescu: *prietenie, pasăre rară*, dezvăluie respectul pe care societatea românească actuală i-l oferă profesorului emerit Mircea Braga.

³ Transilvania-apreciată revistă culturală de la Sibiu din anii 1970, printre ai cărei redactori s-a distins Mircea Braga.

III. *Intentio operis* mărturisită de Braga este de a confecționa o copie în oglinda lecturii a mobilității perpetue care oferă sens universului nietzscheean, contrazis însă de Petre Isachi, care afirmă: „Cartea, precizăm de la început, nu este o copie în oglinda lecturii, nu sistematizează doar gândirea filosofului (ca și cum aceasta ar putea fi inclusă într-un sistem!) și nici nu trădează o infirmitate a lectorului, cum cu modestie susține hermeneutul, ci oferă un alt Nietzsche. Nu cel din oglinzile numite Gianni Vattimo, Ștefan Augustin Doinaș, Mihai Șora, Karl Jaspers, Sorin Alexandrescu, Gilles Deleuze, Martin Heidegger, Ioan Petru Culianu, Nicolae Breban, Andrei Marga etc. Nu, ci un altul care se ivește (pentru cine știe să îl vadă?) din ritmurile creației lui Nietzsche. Nimic mai greu, în opinia mea!”⁴ În concepția lui Isachi, *intentio auctoris* este semnificarea sau resemnificarea drumului adevărului vieții dionisiace, a adevărului ca ființare, *inocența devenirii*⁵.

Conform concepției lui Vasile Muscă, cel mai important aspect al operei *Ecce Nietzsche*, constă în fundalul ei metodologic. Hermeneutica sa se fundamentează pe o metodă, pe care Braga încearcă să o ateste în exercițiul ei. Scopul cărții este „de a găsi un cod de lectură, în care contează în primul rând „scriitura”, textul așa cum se înfățișează el cititorului și nu con-textul filosofic al ideilor. Un monument pentru Nietzsche, o carte-eveniment în peisajul nostru editorial”⁶.

„În *Ecce Nietzsche. Ecercițiul de lectură hermeneutică, Mircea Braga face o demonstrație de forță în close reading.*”⁷ Hermeneutica profesorului emerit sibian, după părerea lui Felix Narcis Nicolau, evidențiază puterea transdisciplinară a filosofiei lui Nietzsche, inepuizabilă resursă ideatică pentru postmodernism. Profetismul lui Nietzsche anticipează abordările sociologiei: în morală omul se tratează pe sine ca dualitate, evoluția de la o umanitate morală la una înțeleaptă; ale epistemologiei: acceptă iraționalul ca factor în progresul cunoașterii, nu există diferență între geniu și om de știință, capacitatea de reevaluare continuă; ale psihologiei sociale: respinge ideea de revoluție. Deși înlătură metafizica, Nietzsche așează filosofia în vârful ierarhiei științelor. În lipsa acesteia, probabil savanții vor renunța la hiperspecializări și „vor

⁴ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 8.

⁵ Nu poți să nu te întrebi: „inocența” devenirii sau indecența devenirii? Se întreabă Isachi în esul *Adevărul – un processus in infinitum*, făcând trimitere la esul *Pe traseul sinelui* a lui Braga.

⁶ Vasile Muscă, *Mircea Braga: un monument pentru Nietzsche*, în revista *Contemporanul*, nr. 08, 22 August 2017.

⁷ Felix Nicolau, *Bătrânul Nietzsche și mobilitatea incredibilă a gândirii*, în revista *Astra*, 1-2, 2018.

*accesa transdisciplinaritatea ca un omagiu adus filosofiei ca știință a ființei*⁸. De aceeași opinie este și Petre Isachi, care constată că voința lui Braga este de a face din Nietzsche un precursor al postmodernismului, „dar și al filosofiei secolelor viitoare: de la fenomenologie la existențialism”⁹.

Ion Fercu ne vorbește despre dialogul celor trei Nietzsche: Nietzsche, un Nietzsche al lui Braga și un Nietzsche al lui Isachi. *Nietzsche al lui Isachi îmi pare a fi un Paganini al metafizicii*.¹⁰

Lucrarea aniversară Mircea Braga – 80 scrisă de Radu Constantinescu ne informează despre conținutul volumului-omagiu *Mircea Braga în mijlocul utopiei culturale asumate*, și despre rememorările pline de respect ale apropiaților săi. În capitolul *Idei, principii, cărți* se analizează contribuția lui Braga de a ilumina unele concepte fundamentale ale culturii. S-a ajuns la concluzia că Braga utilizează numeroase resurse metodologice, este deschis spre tendințele paralele din cultura europeană, are descendență critică (model: Tudor Vianu). „Într-o scrisoare pe care Mircea Braga o primea în aprilie 1986 de la Constantin Noica, acesta îi adresa următoarele cuvinte: *Dai cititorului sentimentul încântător că ești din tagma lui, nicidecum din nesuferita și adesea arogantă tagmă a autorilor, și dacă te retragi din sacerdoțiul scrisului o faci totuși cu o sete de cultură, cu o bogăție de lecturi și cu o grație care fac pe cititor să se rușineze puțin*”.¹¹

Scopul cărții lui Braga se regăsește în însuși titlul volumului: *Ecce Nietzsche*¹², adică: Iată-l pe Nietzsche! Intenția este de a-l reda pe Nietzsche așa cum este el, fără masca mitologizărilor anterioare de tip Heidegger, un Nietzsche autentic. Însă filosofia lui Nietzsche respiră, este o filosofie vie, fluidă, mobilă, greu de surprins în fluxul său, factor explicativ pentru refugiu în capsule filosofice precum aforismele. „*Nimic nu atinge însă, esența acestui program, principiul acestuia: Nietzsche nu este niciodată un altul, se caută și se exprimă întotdeauna pe sine, este el însuși alcătuit din fragmentele, din punctele propriei sale mișcări. Soluția de continuitate a lui Nietzsche este Nietzsche însuși, atât cu ceea ce perpetuează, cât și cu ceea ce suprimă, atât cu ceea ce afirmă, cât și cu ceea ce neagă, atât cu ceea ce e consecvent, cât și cu ceea*

⁸ Felix Nicolau, *Bătrânul Nietzsche și mobilitatea incredibilă a gândirii*, în revista *Astra*, 1-2, 2018.

⁹ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 55.

¹⁰ Ion Fercu, *Doar ficțiunea nu își minte interlocutorii*, în *Deșteptarea*, 28 aprilie, 2018.

¹¹ Radu Constantinescu, *Mircea Braga – 80*, în revista *Apostrof*, nr 2 (345), 2019.

¹² Aflat într-o polemică cu celebra sintagmă a lui Pilat, *Ecce Homo!* consemnată în *Evanghelia* lui Ioan, capitolul XIX, versetul 5.

ce se contrazice pe sine.”¹³ Braga ne înfățișează un Nietzsche-unu și în același timp mereu altul, un Nietzsche proteic, cameleonic (împăcând „disputa” dintre Braga și Isachi). Așadar, este o misiune grea, însă reușita depinde mult și de lectori.

În continuare, vom prezenta două posibile tablouri descriptive ale hermeneuticii: 1) interpretarea unui text presupune un hermeneut ce poartă o valiză pe care urmează să o deschidă în fața cititorilor interesați pentru a le oferi mici surprize cadou care să le încânte spiritul și să-i îndemne pe ei înșiși la hermeneutică. Acest tablou poate fi asociat *pașilor ușori de porumbei care ne aduc idei mărețe*, în cuvintele lui Nietzsche 2) orice act hermeneutic presupune a fi prizonier textului. Lansarea în exercițiu hermeneutic asupra universului nietzscheean, este o muncă sisifică. Opera lui Nietzsche este bolovanul împovorător, pe care îl pasăm mai departe, spre înălțimi, altor lectori. Totuși, *trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit*, conchide Albert Camus în *Mitul lui Sisif*. Prizonierii textului sunt invadați de plăcerea abordării diverselor problematici într-un orizont deschis, fiind încântați de libertatea de mișcare și de jocul plurisensurilor.

IV. Eseurile lui Petre Isachi din *Docuficțiuni critice* au fost publicate în revistele de cultură și literatură, de exemplu, studiul intitulat *Adevărul – un processus in infinitum*, ultimul din seria de opt analize critice asupra cărții *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică* a lui Mircea Braga, a fost publicat în revista *ProSaeculum*, Anul XVI, nr. 7-8 (123-124), 15 sept-1 dec. 2017, Focșani, cu subtitlul *Nietzsche rămâne de descoperit, VIII*. Studiul despre acest exercițiu hermeneutic se întinde pe 106 pagini.

În eseurile *Curcubeul metafizic nietzscheean*, Isachi îi atribuie lui Braga *metafizica de artist*, respingerea dogmei religioase și a gândirii sistemice, suveranitatea contrariilor, deziluzia obiectivității, privirea de ansamblu, logica eseistică, dinamica interogativă, deschiderea infinită, proteismul (adică tot ceea ce i se potrivește lui Nietzsche însuși), viziunea transdisciplinară prin accentul pus pe Text. Exercițiul hermeneutic *Ecce Nietzsche* este interogativ, dubitativ, polemic, captivant, nonconformist, care, în termenii lui Lucian Blaga, duce la potențarea misterelor existențiale, precum minuscunoașterea. „*Orizontul întrebării nietzscheene este cameleonic, are un anumit*

¹³ Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, Editura Academiei Române, București, 2015, pp 56-57.

caracter daimonic ce nu poate fi stăpânit rațional și datorită curcubeului metafizic ubicuu și insinuant."¹⁴

Dualitatea apolinic-dionisiac din *Nașterea tragediei* sintetizează două tipuri umane ce există la nivel teoretic. Omul apolinic este caracterizat prin rațiune, echilibru, moralitate, măsură, ordine, armonie, care apelează la artă pentru a se proteja de suferință. Omul dionisiac se caracterizează prin irațional, uitare, contradicție, dans, muzică. Așa cum cele două tipuri umane sunt complementare, tot așa Apollon și Dionysos sunt două fațete ale aceleiași realități: sensibil și suprasensibil, iubire și ură, lumină și întuneric.

Receptarea gândirii lui Nietzsche rămâne controversată din cauza spiritului polemic al scrierilor sale, a confiscărilor politice, a metaforologiei, a posibilității demonizării supraomului, a cultului elitei. „*De fapt, paradoxurile interpretărilor sale îl provoacă pe cititor, pentru a-l face coautor la scopul ultim al exercițiului de lectură hermeneutică: de a-l înțelege pe Nietzsche mai bine decât s-a înțeles el însuși! Personal, nu cred că genialul filosof german s-a înțeles vreodată cu adevărat pe sine însuși!*”¹⁵ Gândirea lui Nietzsche, filosoful nomad, este ca un izvor cu apă veșnic proaspătă, iar cititorii sunt pietrele ce o fac mai limpede și-i interpretează în moduri diferite șopotul.

Din studiul intitulat *Curcubeul metafizic* aflăm că Braga constată că Nietzsche, încă de la primele texte, vorbește doar despre sine și se caută monomaniacal pe sine însuși. Motivele-pretext prin care Nietzsche se caută și vorbește doar cu sine însuși, sunt: Wagner, Schopenhauer, refuzul canonizării, ierarhizarea axiologică a artelor în vârf cu muzica, credința că beneficiul artistului constă în a gândi totul în procese deschise simțurilor, nu în concepte abstracte, și că geniul este transfiguratorul unui trecut. În opinia lui Isachi, Eminescu este transfiguratorul trecutului neamului românesc și, de altfel, al întregii umanități. Metafizica geniului se deschide ca metafizică a culturii. Nietzsche, Borges, Eminescu, Maiorescu convoacă modelul Schopenhauer ca pe o paradigmă formativă. De la el, Nietzsche a preluat ideea de necesitate a aparenței și ideea de a renaște ca geniu. Orice mare cultură urmărește cu prioritate zămislirea geniului. Artistul poate cultiva particularitățile geniului, de aceea este detestat și privit ca un pericol. Savantul, în schimb, de pe piscul său glacial, artificial,

¹⁴ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p11.

¹⁵ Ibidem, p 17.

propunând adevărul său exclusiv, obsedat de aprobarea soluțiilor găsite, pierde pulsul ansamblului și nu poate cultiva particularitățile geniului. Haloul mercantil îi înghite pe aristocrați și pe geniu.

Din perspectiva lui Isachi, Mircea Braga este un *autentic romancier hermeneut*, iar *Ecce Nietzsche* poate fi citit și ca *roman filosofico-eseistic*, un roman filosofic de idei construit simfonic prin aplicarea principiului simultaneității care îi ordonează astfel arhitectura. „*Arta de a integra valoarea romanescă a muzicii wagneriene în hermeneutica operei nietzscheene, aceasta mi se pare a fi cu adevărat prima mare victorie a cercetătorului Mircea Braga. A face din opera cugetătorului german o formă de muzică/poezie. Este reconfirmat sincretismul artelor și al filosofiilor!*”¹⁶

Esența existenței este tragică, deoarece omul actual, eșuat, anxios, confuz, refuză să se schimbe sub orgoliul mediocrității unei culturi istorice cufundate în plictis. „*Ignoranța duce la frică, frica duce la ură și ura duce la violență. Aceasta-i ecuația! (Averroes). Tot această ecuație potențiază și ostilitatea împotriva excepției/geniului/aristocrației/elitei!*”¹⁷ Soluția propusă de Nietzsche este de a observa fără să judeci, sau de a judeca *dincolo de bine și de rău*.

Orice sistem filosofic este o operă de artă, o ficțiune, o formă de poezie (Isachi dă exemplul sistemul lui Lucian Blaga) care din punct de vedere științific este o iluzie, o eroare. Valoarea filosofiei se găsește pe plaja vieții, a ființării. Nu există eveniment în sine, ci doar interpretare a aceluși eveniment, iar cunoașterea este exprimarea unui punct de vedere relativ. După Nietzsche, ființarea și cunoașterea sunt contradictorii, care și-ar putea găsi pacea în geniu. Omul este exclusiv natură, iar povestea naturii poate fi narată astfel: nedreptatea se ivește din dreptate, contradicția din armonie, răul din bine, violența din pace, frica din curaj, minciuna din adevăr, moartea din viață. Lumea, subiectul este o multiplicitate a cărei aparență unitară este construită fictiv: un simulacru. „Doar aparent, Nietzsche *nu este niciodată un altul*, cum ne provoacă cu șiretenia de vulpe a gândului și a spiritului liber, Profesorul cercetător Mircea Braga.”¹⁸

Nietzsche ne îndreaptă privirea spre *un radical altceva* (care este și titlul eseului ales de Isachi), prin puterea spiritului liber de reînsofletire a lumii. *Ecce Nietzsche* este o carte vie și nonconformistă care insinuează, în opinia lui Isachi,

¹⁶ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 25.

¹⁷ Ibidem, p 26.

¹⁸ Ibidem, p 30.

credița în posibilitatea apariției în viitorul apropiat a unor spirite libere capabile să transforme tipologia umană actuală (poate că hermeneutica lui Braga face ceva în acest sens, și, în termenii lui Nietzsche, contribuie la *a le grăbi venirea*). Deviza lui Socrate, *Cunoaște-te pe tine însuți!*, este piatra de temelie ce poate duce la metamorfozarea umanității dintr-una morală într-una înțeleaptă. Conform concepției lui Braga, Nietzsche funcționează pe principiul căutării de sens prin căutare de sine. Reactualizarea tipului de morală întâlnit în Grecia antică ar putea conduce la restaurarea demnității omului. Încorsetat în moralitate, omul ajunge să disprețuiască mai întâi cauzele, apoi consecințele, apoi chiar și realitatea, agățându-și trăirile de o lume-himeră, așa-zis elevată. Nietzsche, însă, refuză ideea de revoluție, care, în opinia sa, duce la excese și orori, dar și ideea de democrație modernă, care duce la dispariția națiunilor.

Trebuie să conștientizăm faptul că noi atribuim lucrurilor un adevăr, nu există un adevăr al lucrurilor. Natura nu are valoare în sine, ci omul i-a conferit o valoare. Devenirea, mobilitatea din realitatea nudă, este firească, immanentă, logică, își este sieși explicație și cauză, mijloc și scop. Spiritul care poate continua ca Spirit este doar spiritul liber, nu cel constrâns să-și mențină o opinie sau să urmeze o singură opinie. Bun, frumos, sublim, după Nietzsche, sunt doar stări sufletești. Mitul oglinzii alegorizează utopia cunoașterii și evidențiază paradoxul ființei. *„Dacă încercăm să examinăm oglinda în sine, nu descoperim până la urmă decât lucrurile reflectate în ea. Dacă vrem să apucăm aceste lucruri, nu ajungem, în sfârșit, decât iar la oglindă. – Iată istoria cea mai generală a cunoașterii.”*¹⁹

Nietzsche îi amintește omului propria alteritate prin religia supraomului: credința că omul nu are valoare decât în măsura în care este rezistent și dur ca o piatră într-o mare construcție. Nihilismul din *Amurgul filosofilor* a lui Giovanni Papini, izvorât din nihilismul nitscheean, scoate în evidență volubilitatea și slăbiciunea generală a lui Nietzsche, incapacitatea de a alege din tumultul gândurilor sale, scriind cărți cu aer bizar din cauza dezordinii, a îngrămădelii, a redundanței și a repetițiilor inutile.

Filosoful-profet Nietzsche, sub fațeta lui Zarathustra, propune un proiect mesianic capabil să elibereze lumea de prejudecăți și de valori desubstanțializate pentru a-i reda naturii firescul. *În regatul excepției* (care este și titlul acestui studiu)

¹⁹ Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, Editura Academiei Române, București, 2015, p 119.

este dezinstaurată ierarhia imuabilă de valori, este înlocuită ideologia cu filosofia, știința cu înțelepciunea, morala cu estetica, dogma cu aforismul, dreptul social cu dreptul natural.

Din prezentarea tabloului celor trei ipostaze ale spiritului reiese că nimic nu se află dincolo de om: 1) cămila ce trece împovărată prin deșertul vieții 2) leul rebel care sparge vechile table de valori 3) copilul ce simbolizează uitare, nou început și joc (pentru a îndeplini dictonul *devino ceea ce ești!* e necesar a porni de la deviza *cunoaște-te pe tine însuși!*). Scopul omului, o spune explicit Nietzsche, este supraomul, iar supraomul este *rostul divin al pământului*.

Așadar, din perspectiva actului creator sunt absolut esențiale, atât transfigurarea valorilor, cât și a transformarea creatorilor. Întrebarea este: chiar dacă omul ar fi dispus să demoleze ierarhia de valori, lumea, este oare el dispus să se de-construiască pe sine? Nihilismul lui Nietzsche se află în orizontul creației, dar și al suprimării, aceste orizonturi fiind complementare. Știm de la Nietzsche că *omul este ceva ce trebuie depășit*, iar depășirea din voință de supraom presupune suprimarea aceluși sine decăzut în mediocritatea existenței.

Morala cultivă spiritul de turmă și propune drept soluție în fața fricii asceza și rugăciunea și se adresează unei alte realități inventate de ea. Însă omul religios și omul estetic se pot apropia datorită calității omului de a fi nedeterminat, neconfigurat, în cazul în care filosoful-artist ar înlocui tagma preotească, *viața de aici* pe cea *de dincolo*, dacă s-ar evita cunoașterea de dragul cunoașterii, iar înțelepciunea ar substitui morala.

Orice filosofie este personală, subiectivă, părtinitoare, o mărturie despre autor. Care este orânduiala universului și țelul individului în univers atâta vreme cât gândul vine când vrea el și nu când vrea gânditorul? Cu ce forță și de unde vine el? Filosoful și hermeneutul său observă că ei nu stăpânesc conceptele operaționale pentru că ele sunt incontrollable. Ochiul sceptic al filosofului asupra gramaticii îl determină să trateze cuvântul, inerent contradictoriu, drept mască. Nietzsche, aflându-se împotriva nivelării valorice prin cuvânt, se poziționează și împotriva democrației, profilând drept soluție un elitism solitar.

„Cititorul captiv în metafilosofia redeschisă și actualizată de Mircea Braga, simbolizează mitul lui Dedal, prizonier al propriului edificiu, în corpul căruia se trans-

*substanțiază și trăiește circularitatea criptică a operei deschise.*²⁰ Cititorul constată, spune Isachi, că *lectura însăși este antrenată în mirajul unei concomitențe de emanație și implozie*²¹, de *circularitatea criptică și de arta lui M. Braga de a provoca perplexitatea*²².

Eseul *Mobilitatea textului nietzscheean* evidențiază faptul că Nietzsche nu poate fi înțeles decât prin corelație cu filosofia contaminată de Schopenhauer care a fundamentat revolta și negația ontologică, evadând din categoriile existenței fenomenale pentru a obține repaos și seninătate, filosofie pe care Nietzsche o va reevalua. Controversatul Nietzsche declară război împotriva a tot ceea ce își afirmă ne-creația. Omul este imaginat cu liber arbitru, tocmai pentru a putea fi învinovățit. Libertatea nu se poate poseda niciodată, doar râvni, și trebuie re-cucerită perpetuu. Goethe, pentru Nietzsche, constituie model al creatorului, deoarece el voia totalitatea, s-a creat pe sine, îl întruchipează pe omul eliberat, puternic, deplin, erudit ce afirmă viața, omul toleranței din putere²³. Filosoful-poet este fascinat de sincretismul artelor: ideea coborâtă în concret plus naturalista religie a vieții. Programul său estetic poate fi exprimat succint astfel: pentru Nietzsche a fi înseamnă a *aparține fără rest vieții*. Libertatea stimulează mediocritatea, nivelarea și uniformizarea (morală sclavilor), iar arta, extazul venerației și abnegației (morală aristocraților).

Conform concepției lui Nietzsche, o lume fără o rațiune superioară este posibilă datorită voinței de supremație a omului, a *orgoliului său metafizic*. Oricum, altă realitate, în afară de cea a simțurilor, nu este demonstrabilă. La lumea „adevărată”, ficțională, s-a ajuns prin amăgitoarele concepte, ideea de Dumnezeu drept cauză în sine, căderea rațiunii în metafizică, supunerea unor imperative exterioare iraționale, confundarea cauzei cu efectul.

În opinia lui Isachi, Cătălina din Luceafărul este *simbolul mediocrității planetare*, iar salvarea nu vine din prefigurarea antipodului ei, ci din acea antiteză capabilă să asigure sacrificiul necesar transformării lumii (până la sacrificiu de sine: Ana a lui Manole), care începe odată cu noi. Așadar: *Fii schimbarea pe care vrei să o vezi în lume!* (Mahatma Ghandi).

²⁰ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 51.

²¹ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 51.

²² Idem.

²³ Acesta este, în opinia mea, principala caracteristică a supraomului, scopul programului său estetic.

Din *Coexistența predicatelor contradictorii* aflăm că realitatea nudă nu poate fi dislocată prin disjunții de tipul absolut/relativ, bine=ființarea întru spirit/rău=ființarea în realitatea concretă, deoarece această divizare ar constitui, după Nietzsche, o crimă împotriva vieții. Nietzsche crede în sistemul castelor, în mediocritatea de pe a cărei pătură să se ridice excepțiile. În concepția lui Braga, Nietzsche vizează crearea unei noi tipologii de indivizi prin credința într-o doctrină religioasă care nu gândește în termeni de bine/rău, adevărat/fals, verificabilă doar printr-o ontologie ficțională (religia supraomului, credința în eterna reîntoarcere a identicului), *credința în corp* mai degrabă decât *credința în suflet*.

Din lectura eseului intitulat *Credința în omul care justifică omul* aflăm că resentimentul guvernează lumea, iar credința în om derivă din naturalitate, pe când ura față de om derivă din artificialitate. Lumea în care trăim, din care s-a eliminat legitimitatea naturalului, este un laborator în care se creează idealuri false. „*Opțiunea nu mai este o întâmplare, ci o necesitate: întoarcerea la un om care justifică omul, la o șansă complementară și izbăvitoare a omului, de dragul căreia să fim îndreptățiți a stăruii în credința în om! întrucât micșorarea și nivelarea omului european ascunde cea mai mare amenințare a noastră, căci spectacolul acesta obosește...tocmai aici zace fatalitatea Europei – o dată cu teama de om, am pierdut și iubirea de el, respectul față de el, speranța în el, ba chiar voia de el.*”²⁴

Nietzsche era conștient de inactualitatea sa, fiind convins că *s-a născut postum*. De la prezentul lui Nietzsche inactual, opera lui a trecut la prezentul nostru, care ar fi (probabil) *un mâine*, o etapă premergătoare pentru viitorul care se află în față: *poimâine*-le lui Nietzsche. Subtitlul cărții *Așa grăit-a Zarathustra* este: *O carte pentru toți și niciunul*. Nietzsche nu a scris încă pentru nimeni. Când va fi scris pentru toți? „*Toate valorile propagate de prezent sunt demne de dispreț: astfel sună formula inactualității sale, aproape firul conducător al gândirii sale. E greu să trăiești cu o asemenea convingere, dar devine de-a dreptul imposibil atunci când încerci cu înverșunare să impui propriului prezent această convingere, adică să actualizezi inactualitatea. Acest lucru este absurd, dar tocmai aceasta este devierea psihologică subterană a lui Nietzsche.*”²⁵

²⁴ Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, Editura Academiei Române, București, 2015, p 238.

²⁵ Petre Isachi, *Docufuncțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 93.

Temele principale analizate în ultimul eseu din serie, *Adevărul – un „processus in infinitum”*, sunt: adevărul ca determinare activă, viața ca instrument al voinței de putere, unitatea filosof-artist, supraomul- între eroi și zei, lumea sibilinică a dublei voluptăți.

Caracteristica vieții de a lua diferite forme explică și proteismul adevărului. Conform descrierii filosofului german, adevărul este ceva ce trebuie creat, nu dezvăluit, nici descoperit, ci desemnează un proces etern, determinare activă, e un cuvânt pentru voința de putere. Voința de adevăr se referă la procesul de a face ceva stabil, determinat și durabil. Nietzsche pune accent pe funcția pozitivă a îndoielii și a incertitudinii. Noi trăim sub o ierarhie falsă a cunoașterii, într-un castel de nisip. Lumea nu este o stare de fapt, ci ficțiune ce se redimensionează și este supusă devenirii eterne, de aceea nu se poate apropia de adevăr, pentru că nu există *adevăr*.

Tipurile antitetice de gândire duc la două tipuri de nihilism: nihilismul puterii și nihilismul slăbiciunii. Nietzsche stabilește drept indice al puterii conferirea de sens, iar nu de explicație, ci instituirea creatoare, diversitatea interpretării, în contextul unei realități fluide și evanescente. A interpreta e un mijloc de înstăpânire, iar voința de putere deține calitatea de a interpreta. Orice schimbare presupune voință de putere, iar prin schimbare se înțelege o forță agresată de o altă forță.

Pornind de la aserțiunile bine-cunoscute ale filosofului german, *lumea este o operă de artă ce se zămislește singură, și avem arta pentru ca adevărul să nu ne spulbere*, reliefăm în continuare faptul că Nietzsche afirmă învățătura greco-romană, o respinge pe cea iudeo-creștină și insistă pe necesitatea artei, care este activitatea metafizică a vieții. Viața își conține artistul atât ca produs al creației, cât și ca subiect creator. Artistul trebuie să vrea să se domine pentru a-și înstăpâni haosul, pentru a-și conferi o formă. Prin voința de a crea²⁶, omul înfruntă absurditatea și inutilitatea vieții, iar prin artă, prin actul creator, omul devine stăpân al *adevărului*, dobândind putere înfruptându-se din ospățul minciunii, și astfel simte că și-a îndeplinit menirea. Arta are capacitatea de a de-construi lumea, pentru ca să o salveze pe viitor, de ea însăși. În opinia lui Isachi, filosoful-artist, insuficient pus în lumina reflectoarelor, este Lucian Blaga.

²⁶ Care presupune atât a construi, cât și a de-construi.

Nietzsche crede în superioritatea culturii asupra civilizației. Principiul egalizării anihilează tipul superior de om, care resimte și el disoluția, ca pe o consecință a amplitudinii civilizației, căutându-și refugiu în oniric. Mitul lui Nietzsche, supraomul este o metaforă prin care se înțelege un proces imprevizibil *dictat* dincolo de el, *impus* de către natură. Goethe și Napoleon sunt singurii capabili de o transmutare a valorilor, deoarece ei au voința de a recrea omul, înălțându-l. Iată portretul supraomului, posibil cel puțin la nivel teoretic: autotelic, rece, sever, nepăsător, fără teamă față de opinie, cultivă sibilinicul, stă departe de turmă, nu se destăinuie, nu are încredere, vrea să facă mereu din oameni ceva, ori conduce, ori rămâne singur, construit genetic conflictual, nu urmărește simpatizanți, ci instrumente, nu se supune altor instanțe. Modelul omului superior se regăsește, constată Braga, în portretul lui Nietzsche însuși. „Deși compartimentate, în volum, diferit, fișierele cuprinzând înzestrările omului viitorului dezvoltă uniform o realitate transparentă: Nietzsche îl deconstruiește pe Nietzsche.”²⁷ „S-a privit apoi pe sine, a avut orgoliul să se considere un deschizător de drumuri, spunându-ne: *ecce homo!* (adică: așa ar trebui să fie omul care se va depăși pe sine și va depăși modernitatea.”²⁸

În ierarhia controversatului filosof german, omul este categoria ce se află între neanimal și supraanimal, omul superior între neom și supraom, iar supraomul între erou și zeu. Lumea noastră este doar voință de putere, este o lume dionisiacă, creație și distrugere eternă de sine, o lume misterioasă a dublei voluptăți, dincolo de bine și de rău, fără să urmărească un țel. Filosofia lui *amor fati*, acel DA dionisiac față de realitatea nudă vrea eterna reîntoarcere a identicului. Dubla voluptate: voluptate a binelui (creație) și voluptate a răului (distrugere) coexistă în *fericirea cercului*.

V. În concluzie, această lucrare este o ficțiune a ficțiunii (*Docuficțiuni critice*) unei ficțiuni (*Ecce Nietzsche*) a grandioasei ficțiuni (opera lui Nietzsche), *nemițind astfel interlocutorii*, căci: „Să fim mulțumiți, doar ficțiunea nu-și minte interlocutorii...”²⁹ Pentru un artist, o modalitate de a ieși din prezentul său degradant, este de a invita

²⁷ Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, Editura Academiei Române, București, 2015, p 429.

²⁸ Mircea Braga, *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*, Editura Academiei Române, București, 2015, p 415.

²⁹ Petre Isachi, *Docuficțiuni critice*, I. Critica criticii, vol. I, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2018, p 81.

cititorul la un dialog deschis printr-o serie de întrebări insolubile: noi trăim în prezent sau suntem trăiți de prezent?, de ce se desubstanțializează valorile?, unde este voință de putere nu apare declin?, în prezentul nostru lipsește voința de putere?, pe lângă minciuna ficțiunii, ce altceva ar mai putea constitui refugiu pentru om?, noi stăpânim lumea sau doar curgem în șuvoiul vieții?, absența filosofiei a dus la pierderea echilibrului?, este opera lui Nietzsche o posibilă edificare de sine?, este Nietzsche co-participant al filosofiei sale, se de-construiește pe sine, se sacrifică pe sine din *iubire de supraom*? Ce îi lipsește omenirii? Scopul? Sau îi lipsește însăși omenirea? Aceasta e întrebarea lui Nietzsche. Deci cum îi redăm omenirii omenirea? Un prim pas ar fi prin augustul exercițiu euristic, căci „întrebarea nu minte niciodată, spre deosebire de răspuns”³⁰.

Epoca noastră se află sub pecetea supraestimării adevărului. Nietzsche vrea (în complot cu noi, cititorii) să dărâme zidurile idealului ascetic care îl înconjoară pe om și să-l ajute să evadeze din închisoarea automutilării. Omul moral este doar un funcționar al turmei. Idealul ascetic permanentizează maladia spiritului prin împovărarea cu sentimentul de vinovăție, sursă a fanatismului, gaura de vierme a sufletului disprețuitor de sine.

Filosofia lui Nietzsche stă pe nisipuri mișcătoare. Nietzsche este un spirit nomad ce cultivă venerarea inefabilului și se află în contrast cu spiritele comode instalate în adevăruri absolute. Dificultatea constă în încercarea lui Nietzsche de a exprima conceptual-filosofic problematici imposibil de cuantificat și exprimat. Opera fluidă a lui Nietzsche, (în care e ales Tucidide, nu Socrate³¹, și Homer, nu Platon³²), impregnată de nebunia geniului, ne dă sentimentul că ceea ce caută, și anume *intuiția mitică a realității totale*, este inefabilă. Lumea este haosmos, însă noi suntem modelatorii propriei vieți. Caracterul general al lumii rămâne lipsa de formă, de ordine, de frumusețe și înțelepciune. Istoria, fenomen al conștiinței, oricum, rămâne o necunoscută, de aceea este nevoie de multe alte forțe retroactive, precum Nietzsche, pentru a cerne din nou valorile și individul, pentru a re-cântări și re-semnifica secretele trecutului. Nietzsche propune renașterea prin deconstrucția

³⁰ Ibidem, p 269.

³¹ Tucidide, în concepția lui Nietzsche, se stăpânește pe sine, pe când Socrate e precursor al decadentei.

³² Homer, în concepția lui Nietzsche, este divinizatorul vieții, pe când Platon este *cel mai mare dușman al artei*.

lumii actuale. Cenușa amorfă a păsării Phoenix ne ajută să conștientizăm multiplele forme posibile ale renașterii.

Prin Nietzsche, filosofia căzută în artă devine știință, iar aceasta ar trebui fixată chiar în vârful piramidei științelor. Teoria echilibrului este vitală pentru o evoluție armonioasă a umanității. Montarea filosofiei³³ în vârful științelor ar putea restaura acest echilibru. Nietzsche vizează grecescul *măsură în toate*: morala sclavilor echilibrată de cea a stăpânilor, apolinicul de dionisiac, știința de arte. Realitatea nudă este alcătuită din paradoxuri, contrarii și contradicții. Așadar, ceea ce îi lipsește culturii moderne este găsirea echilibrului, a mediei, a măsurii juste, a armoniei. Cum devii ceea ce ești? Acceptând ideea că te afli într-un conflict perpetuu cu alter-egoul tău și cu alterul, război datorită căruia ajungi la o formă superioară a ta în unison cu energiile amurale din natură.

Procesul modelării de sine presupune înlocuirea moralei prin voința pentru scopurile noastre și pentru mijloacele ei. Oaza mitică ne poate salva de deșertul existențial, prin întoarcerea, plină de respect, la strămoși, origini, vechime, tradiții, datini, drepturi naturale. Modelul ar fi tiparul aristocratic al Antichității grecești. În această aristocrație, libertatea dintre membri este condiționată de tensiunea dintre contrarii, energie ce impune respect și libertate, datorită *impulsului divergent* și a voinței de dominare a fiecărui membru. În subteranul existenței, importantă este sinteza, nu conflictul ireconciliabil. Scopul acestui proces ar fi reconstrucția categorială a tiparului superior de om: *omul toleranței din putere*.

Temele și subiectele abordate de Nietzsche, ideile din universul său, par a fi *bunuri* pentru posteritate, *care se distribuie fără să se împartă*, (în termenii lui Noica), ce fac parte dintr-un proces neconsumabil, oază hermeneutică inepuizabilă.

³³ O filosofie împotriva credinței în lucrurile identice, ajungând iar la ideea de platonism ranversat.

